

Themakatern Examinering

Thema I: De Beroepspraktijkvorming

**CENTRUM
VOOR
INNOVATIE
VAN
OPLEIDINGEN**

Themakatern Examinering

Thema I: De beroepspraktijkvorming

Colofon

Projectnummer
Titel

Auteur

Uitgave
Datum

5038.0JV

Themakatern Examinering : thema I: De
beroepspraktijkvorming

Paula Willemse, Margret Mulders, Yvonne Boonaerts
met medewerking van Jan Korver (ROC Utrecht),
Nicolien Adèr (ROC A12), Jos ter Haar (SVGB), José
Dams (CINOP) en Alie Kamphuis (CINOP)
onder auspiciën van het Netwerk Examinering
25 september 2003

Pettelaarpark 1

Postbus 1585

5200 BP 's-Hertogenbosch

Tel: 073-6800800

Fax: 073-6123425

www.cinop.nl

© CINOP 2003

Niets uit deze uitgave mag worden
vermenigvuldigd of openbaar gemaakt door
middel van druk, fotokopie, op welke andere
wijze dan ook, zonder vooraf schriftelijke
toestemming van de uitgever.

Inhoud

1	Examinering in de beroepspraktijkvorming	4
2	De verbetering van de kwaliteit van de BPV-beoordeling	8
3	Het SVGB-Kwaliteitsprogramma in de beroepspraktijkvorming	18
4	In discussie met ...het Netwerk Examinering	22
5	Werken aan de kwaliteit van de BPV-beoordeling	30
6	Leestips	37
7	Nieuws/Agenda	42

Voorwoord

Voor u ligt een eerste themakatern examinering.

De bijeenkomst van het netwerk examinering van 22 mei 2003 vormde de directe aanleiding voor dit katern. Het netwerk examinering bestaat sinds 2001. Inmiddels nemen 20 vertegenwoordigers van ROC'S deel aan het netwerk. Een belangrijk doel is kennis vermeerderen door kennis te delen. Door discussie, het uitnodigen van gastsprekers en het presenteren van projecten aan elkaar ontwikkelen we expertise. Tot nu heeft de kennisuitwisseling vooral binnen het netwerk plaatsgevonden. We vinden het de moeite waard om informatie voortkomend uit het netwerk of externe deskundigen te bundelen en in bredere kring te verspreiden.

Op dit moment zijn er twee met elkaar samenhangende ontwikkelingen te onderscheiden die maken dat beoordeling sterk in de belangstelling staat: ontwikkelingen binnen de kwalificatiestructuur en een tendens naar competentiegericht opleiden. Daarnaast heeft KCE in juni de KCE-standaarden gepresenteerd die volgend jaar een wettelijke basis krijgen. De topics die in 2003 in het netwerk aan de orde komen hebben betrekking op de beoordeling van de BPV, de consequenties van de nieuwe KCE-standaarden, het beoordelen van competenties en kwaliteitszorg.

De bijeenkomst voor de zomer kende het thema: beoordelen in de beroepspraktijk.

Uit oogpunt van validiteit is het wezenlijk dat beroepscompetenties in de context van het beroep, op een transparante en verantwoorde wijze beoordeeld worden. Het beoordelen van competenties kan niet zonder betrokkenheid van het werkveld.

De inhoud van de bijeenkomst viel uiteen in twee delen:

- Presentatie en uitwisseling van ervaringen van enkele projecten die zijn toegewezen in het kader van verschillende stimuleringsmaatregelen om de kwaliteit van examinering te vergroten. Het netwerk heeft voor enkele van deze projecten een klankbordfunctie. In dit katern worden activiteiten van ROC A12 (Examineren in de BPV) en ROC Utrecht /Leeuwenborgh (De verbetering van de kwaliteit van de BPV beoordeling) belicht.
Een deskundige van het Kenniscentrum Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (KBB) voor de gespecialiseerde beroepsgroepen (Stichting Vakopleiding Gezondheidstechnische Beroepen) is gevraagd om vanuit het perspectief van kenniscentra te reageren op de projecten en hun eigen visie te presenteren.
- Een discussie gericht op kennisvermeerdering rondom het thema "de beoordeling van de BPV"

In dit katern wordt uitvoerig verslag gedaan van genoemde projecten en de discussie. Wat maakt nu dat we over deze activiteiten berichten? Wat is nu het fraaie aan genoemde projecten?

ROC A12 Neder-Veluwe College unit Zorg en Welzijn is er in geslaagd om een beoordelingssystematiek te ontwikkelen voor de praktijkcomponent die past bij het onderwijsconcept (actief zelfstandig leren aan de hand van beroepstaken) én voldoet aan kwaliteitsstandaarden. Bij het ontwikkelen van visie, het opstellen van beleidsuitgangspunten en het maken van de toetsen wordt bovendien nadrukkelijk het werkveld betrokken.

In het samenwerkingsproject ROC Utrecht en ROC Leeuwenborgh wordt gefocused op beoordeling op de werkplek en de ontwikkeling van een basissysteem om de kwaliteit van de BPV beoordeling te waarborgen. Ook al is dit project nog niet in zo'n vergevorderd stadium, interessant in de opzet is hoe branches bij de activiteiten van deze ROC'S zijn betrokken. Misschien dat uiteindelijk de waarde niet zozeer zit in de opgeleverde instrumenten maar veeleer in de onderlinge discussies, gesprekken en uitwisseling van ervaringen rondom belangrijke thema's als de kwaliteit van de beoordeling en de waarde van de gebruikte instrumenten. Het samen (school en bedrijf) oppakken van deze materie wordt in de toekomst van competentiegericht opleiden van cruciaal belang. Als die samenwerking niet goed van de grond komt is deze onderwijskundige vernieuwing gedoemd te mislukken.

Goed om te horen hoe de SVGB haar verantwoordelijkheid richting leerbedrijven aanstuurt. In de presentatie van gastspreker Jos ter Haar stond het SVGB-Kwaliteitsprogramma in de beroepspraktijkvorming centraal. Kern van dit programma is de verankering van de BPV in het beleid van het leerbedrijf en hoe je naar het ROC's en naar de deelnemer de kwaliteit van de BPV kunt garanderen. Bijzondere aandacht in het programma krijgt de kwaliteit van de praktijkopleider hierin. SVGB onderscheidt vier rollen: opleiden, begeleiden, organiseren en beoordelen. Met name de ontwikkeling van die laatste rol zal in de toekomst veel meer aandacht gaan krijgen. De huidige praktijk is dat ROC's doorsnee genomen (terecht?) weinig vertrouwen hebben in de kwaliteit van de beoordeling van de praktijkopleiders. Dit vertrouwen zullen ROC's (vanuit hun verantwoordelijkheid) beter moeten gaan organiseren. Samenwerking met KBB's die de wettelijke taak hebben leerbedrijven te accrediteren is daarbij een voorwaarde.

In de discussie is met de deelnemers van het netwerk verder nagedacht over wat nu de succesfactoren zijn in een goede relatie met het werkveld en praktijkopleiders. Niet verbazingwekkend is dat directe, regelmatige en persoonlijke contacten met het werkveld nummer 1 staat. In dit katern worden de overige succesfactoren verder toegelicht. Uit de sessie komen allerlei suggesties en meningen naar voren waar elke lezer van dit katern zijn of haar voordeel mee kan doen.

Het leek ons de moeite waard om een samenvatting van de publicatie “Werken aan de kwaliteit van de BPV-beoordeling” in dit katern op te nemen. Deze publicatie van Alie Kamphuis en Esther Vis past bij de thema’s waar het netwerk examinering zich op richt: KCE-standaarden, competentiegericht beoordelen en het vergroten van de werkveldbetrokkenheid bij de beoordeling.

Dit katern eindigt met interessant nieuws: conferenties, boekbeschrijvingen en verwijzingen naar interessante websites.

De redactie wenst u veel plezier bij het lezen van dit eerste katern en bij gebleken succes zullen we een tweede katern maken gericht op het beoordelen van competenties in een innovatief perspectief.

De redactie.

I Examinering in de beroepspraktijkvorming

Presentatie Nicolien Adèr; Verslag Yvonne Boonaerts

In juni 2003 heeft het ROC A12 het BPV-examendossier gepresenteerd, een doelmatige beoordelingssystematiek voor de praktijkcomponent ten behoeve van de BOL en BBL opleidingen. Deze beoordelingssystematiek is bedoeld voor de gehele sector Zorg en Welzijn. In de ontwikkeling van het systeem zijn de voorschriften van KCE meegenomen. In dit verslag kunt u lezen hoe ROC A12 te werk is gegaan.

Aanleiding en doel

Deelnemers van Zorg en Welzijn, die verschillende kwalificatieniveaus hebben, komen veelal in dezelfde leerbedrijven terecht voor de BPV. Leerbedrijven hebben dus te maken met per opleiding en sector verschillende examensystematieken.

Het project van KCE "Examineren in de BPV" wat ROC A12 is toegewezen, is een mooi middel om de kwaliteit van de BPV-begeleiding en –beoordeling *integraal* te benaderen. Middels een verbeterde examensystematiek in afstemming en in samenhang met alle opleidingen die de sector Zorg en Welzijn verzorgt, is een meer transparante examinering ontstaan, die het voor begeleiders en beoordelaars mogelijk maakt om de kwaliteit van beoordelen te verhogen. Deze systematiek is tevens bruikbaar bij het ontwerpen van een competentiegerichte beoordeling. Om de kwaliteit te waarborgen en deelnemers beter toe te rusten op de examinering is in het project ook een mogelijk organisatiemodel voor begeleiding en beoordeling meegenomen.

Aanpak

Om dit BPV-examendossier vorm te geven heeft ROC A12 gekozen voor een aanpak op zowel korte als lange termijn. Uitgangspunten hierbij zijn de kaders voor het beleid, die een jaar voor aanvang van het project zijn opgesteld in een toetsbeleidsplan en beleidsdocument onderwijs voor de sector Zorg en Welzijn.

De verschillende bijeenkomsten met het werkveld

Een belangrijk aandeel in de ontwikkeling van het BPV examendossier is toebedeeld aan de leerbedrijven in de regio. Het ROC A12 wil de *samenwerking* met de instellingen bevorderen en hen een rol geven in de ontwikkelingen.

Om hen te bereiken heeft het ROC A12 een *nieuwsbrief* uitgebracht voor BPV-instellingen in de regio met onder andere een oproep voor deelname aan *visiebijeenkomsten* en aan de *constructie van BPV-deeltentamens* voor het BPV-examendossier. Deze nieuwsbrief komt circa twee keer per jaar uit.

Tijdens de visiebijeenkomsten is gebrainstormd over de eisen die gesteld moeten worden aan begeleiding en beoordeling in de BPV en eisen aan de kwaliteitsborging. Per werksetting (zoals sociaal cultureel werk, kinderopvang, gehandicaptenzorg, ziekenhuizen, verpleeghuizen, etc.) heeft hieraan een vertegenwoordiger van het bedrijfsleven en een vertegenwoordiger van de setting van ROC A12 deelgenomen. Als input voor de visiebijeenkomsten heeft ROC A12 enquêtes afgenomen bij deelnemers en praktijkopleiders.

Van tevoren heeft het ROC een aantal BPV-coördinatoren/docenten bevestigd over de sterke en zwakke kanten van het gehanteerde systeem tot dan toe met betrekking tot de begeleiding en beoordeling van de BPV. De uitslagen vormden de input voor de visiebijeenkomsten. Zo werd duidelijk waar verbeterpunten lagen.

Er zijn ook een aantal *werkveldbijeenkomsten* georganiseerd met als thema 'Examineren in de BPV'. Het doel hiervan op langere termijn is om het project bekend te maken bij BPV-instellingen. Van tevoren werd ingeschat dat het lastig zou zijn om de leerbedrijven zover te krijgen dat ze gingen participeren in de bijeenkomsten. Daarom is besloten om de bijeenkomsten van ROC A12 veel meer op deskundigheidsbevordering te richten in plaats van op het mededelen van zaken. Het gevolg is dat de participerende leerbedrijven nu het gevoel hebben iets te missen als ze niet bij zo'n bijeenkomst zijn. Het idee dat ze mee mogen en kunnen praten is gaan leven bij de leerbedrijven. Daar heeft ook de nieuwsbrief aan bijgedragen.

Uitgangspunten voor beleid

Er zijn uiteindelijk een aantal *beleidsuitgangspunten* geformuleerd door ROC A12 in de visiebijeenkomsten:

- De BPV als 'ervaringsleren' neemt een centrale plaats in binnen de beroepsgerichte taken.
- Binnen het curriculum wordt een groeilijn aangehouden van meer naar minder sturing, van geleid naar begeleid naar zelfstandig, van kleine taken naar grote en van minder naar meer integratie.
- EVC's en EVK's worden gefaciliteerd, evenals door- zij- en terugstroom.
- Toetsing vindt plaats op hoofdlijnen (in plaats van details), wat één van de componenten van competentiegericht beoordelen is. Hierbij worden zowel product als proces meegenomen.
- De beoordelings- en begeleidingssystematiek wordt binnen de sector breed afgestemd, dus wat betreft systematiek, BPV-boeken, regels en procedures, deeltentamen tussen en over niveaus heen.

De werkgroepen

Er is een *taak-toetsconstructiegroep* geformeerd, waaraan ook mensen uit het BPV-veld deelnemen. Deze groep is verantwoordelijk voor het construeren van zowel taken als deeltentamens. De BPV-instellingen hebben dus zelf de deeltentamens mee ontwikkeld op basis waarvan de taak-toetsconstructiegroep de leertaken verder kan ontwikkelen. Vernieuwend hierbij is dat dit nu voor de gehele sector samen gebeurt. Voorheen werden leertaken en toetsen door elke afdeling afzonderlijk geconstrueerd, waarbij ieder voor zich het wiel uitvond en er geen sprake was van uniformiteit. Deelkwalificaties en eindtermen zijn nog als uitgangspunt genomen voor het construeren van de taken en toetsen, omdat op dat moment de ideeën over competenties nog te diffuus waren.

Soorten toetsen

Binnen het project zijn een aantal *soorten toetsen* opgeleverd. Onderscheiden worden daarbij:

- productmatige toetsen, die op 1 moment af te nemen zijn;
- procesmatige toetsen, lopend over een langere periode;
- procestoetsen, waarin essentiële beroepshoudingaspecten opeenvolgend van binnen- naar buitenschools worden afgetoetst.

Vastgesteld is hoe een toets er uit moet zien. De *toetsopdracht* bevat informatie over de toets zelf, een deelnemers- en beoordelaarinstructie en eventueel een werksettingspecificatie (waaraan dient de beoordelingsplek te voldoen). Een tweede onderdeel van de toets is de *beoordelingslijst*, die bestaat uit criteria per toetsterm, de cesuur en de bepaling van het resultaat van het examen middels onvoldoende, voldoende of goed.

De producten

Op korte termijn zijn een aantal producten opgeleverd zoals:

- deelkwalificatiesignalen;
- toetsmatrijzen;
- BPV-deeltentamens;
- algemene zaken uit het BPV-dossier: beschrijving van diverse taken, beoordeling en begeleiding, procedures voor procesdeeltentamens en een eindevaluatieformulier voor kwaliteitsverbetering in de BPV.

Tussentijds zijn de voorlopige resultaten van het project gepresenteerd aan BPV-instellingen. Hierna zijn de resultaten verder uitgewerkt tot een definitief geheel. Dit heeft geresulteerd in een definitief samengesteld BPV-examendossier met daarin:

- een beschrijving van de beoordelingssystematiek;
- een mogelijk organisatie-model voor begeleiding en beoordeling;
- protocollen voor afname van deeltentamens en een werksettingspecificatie.

En nu verder...

In juni 2003 heeft de definitieve presentatie plaatsgevonden. Hierbij is de Cd-rom met de beoordelingssystematiek uitgereikt. De ontwikkelde *producten* zullen in het najaar van 2003 bij vier leerbedrijven in verschillende werksettings getoetst worden. Hiervoor zijn speciale teams opgezet per leerbedrijf of per werksetting, waarin de praktijkopleider en de BPV-docent plaatsnemen. Zij zijn verantwoordelijk voor het coachen, begeleiden en de deskundigheidsbevordering van begeleiders op de werkvloer. Daarnaast bewaken ze de kwaliteit van de begeleiding en examinering en zorgen zij voor de informatievoorziening en advisering binnen het leerbedrijf of naar de onderwijsinstelling. Tevens houden zij regelmatig spreekuren voor alle BOL en BBL deelnemers van het ROC's, die daar hun BPV doorlopen. De OVDB, als Kenniscentrum Beroepsonderwijs Bedrijfsleven voor de sector Zorg en Welzijn, vormt samen met vertegenwoordigers van de verschillende betrokken partijen het toetsauditteam, dat een audit bij de participerende leerbedrijven zal uitvoert gedurende de looptijd van de pilot. De pilot draait momenteel en zal in december afgerond worden.

Zou u graag meer willen weten over dit project of heeft u belangstelling voor de producten van dit project, dan kunt u de website bezoeken van ROC A12 of contact opnemen met Mw. N. Ader, NAd@roc.a12.nl of Mw. A. Kuit, Aku@roc.a12.nl

2 De verbetering van de kwaliteit van de BPV-beoordeling

Presentatie Jan Korver; Verslag Yvonne Boonaerts

Inleiding

Toetsing in de beroepspraktijkvorming wordt in de toekomst belangrijker, omdat competenties alleen in een contextrijke omgeving goed uitgevoerd kunnen worden. De BPV biedt die contextrijke omgeving. Deze beoordelingsvorm dient ook te voldoen aan de KCE-standaarden. Voldoende aanleiding voor twee ROC's om gezamenlijk de setting van de BPV-beoordeling onder de loep te nemen. De centrale vraag hierbij is wat de consequenties zijn van de KCE-standaarden voor de beoordeling in de beroepspraktijkvorming.

Dit verslag geeft een beeld van de organisatiestructuur en de eerste resultaten van het samenwerkingsverband.

Aanleiding en doel

Het project wordt uitgevoerd binnen een samenwerkingsverband tussen ROC Utrecht en ROC Leeuwenborgh. Om de kwaliteit van de BPV te verbeteren hebben zij de volgende speerpunten geformuleerd:

- het ontwikkelen van BPV-beoordelingsinstrumenten die voldoen aan de KCE-standaarden;
- het in kaart brengen en ontwikkelen van de competenties van praktijkopleiders wat betreft beoordelen;
- samen met het leerbedrijf werken aan een verbetering van de kwaliteit van beoordeling;
- het borgen van de kwaliteit van beoordeling;
- op een stimulerende manier aan de kwaliteit van de leerbedrijven werken.

Het doel dat nagestreefd wordt is drieledig. Een *beoordelingsinstrument* wordt ontwikkeld, dat voldoet aan de KCE-standaarden. Als basis voor dit instrument dient een format met daarin de beoordelingsvoorwaarden van het leerbedrijf en de competenties van de beoordelaars en praktijkopleiders.

Ten tweede wordt er een *basissysteem van kwaliteitsborging voor de BPV-beoordeling* ontwikkeld. Dit wordt samen met de Kenniscentra Beroepsonderwijs Bedrijfsleven uitgevoerd.

Ten derde wordt er een *audit-instrument* ontwikkeld, waarmee ROC's zelf de beoordeling in de beroepspraktijkvorming kritisch kunnen volgen.

Projectstructuur

ROC Utrecht heeft de aanvraag voor het project gedaan. De algemene projectleiding is in handen van Jan Korver, werkzaam bij ROC Utrecht. Hein Pruppers is de interne projectleider namens het ROC Leeuwenborgh. De projectstructuur bestaat verder uit een stuurgroep, projectgroep en een zevental branchewerkgroepen.

De *stuurgroep* wordt gevormd door een vertegenwoordiger van zowel ROC Utrecht als ROC Leeuwenborgh. Deze stuurgroep heeft als taak het bewaken van de voortgang en het vastleggen van de resultaten.

De *projectgroep* bestaat uit:

- leden van elk ROC;
- de projectleider van ROC Leeuwenborgh;
- de algemeen projectleider;
- een externe ondersteuner van CINOP.

De taak van de projectgroep is de branchewerkgroepen inhoudelijk aansturen, de coördinatie binnen de ROC's regelen en de formats opstellen.

Er zijn een zevental *branchewerkgroepen* vanuit de onderwijsinstelling ingericht rond de sectoren MTRO, uiterlijke verzorging, handel, ICT, sociaal pedagogische dienstverlening, helpende zorg en elektrotechniek. Het is hun taak om de branchegerichte beoordelingsinstrumenten te ontwikkelen.

De validering van de beoordelingsinstrumenten ligt in handen van:

- de klankbordgroep KBB's, die bestaat uit vier leden van HTV, ECABO, SVGB en Kenteq;
- het Netwerk Examinering;
- een responsgroep van ROC Zeeland en ROC Eindhoven.

Aanpak

Gestart is met het uitvoeren van een nulmeting in beide ROC's over de huidige beoordelingsmethoden. Om de BPV te volgen is een concept audit-instrument ontwikkeld.

De branchewerkgroepen hebben onderling deze audit uitgevoerd, met als doel:

- ervaring opdoen met het beoordelen van de kwaliteit van de BPV-beoordeling in het licht van de KCE standaarden;
- op basis van de resultaten van de uitgevoerde audits formats opstellen voor producten ten behoeve van de (kwaliteitsverbetering van de) BPV-beoordeling;
- ervaring opdoen met het uitvoeren van een audit op het gebied van de BPV-beoordeling om daarmee het basissysteem van kwaliteitsborging verder te gaan ontwikkelen en een bijbehorend auditinstrument met handleiding op te leveren voor ROC's.

De resultaten hiervan dragen bij aan de ontwikkeling van het definitieve audit instrument. De volgende stap levert formats op voor zowel de beoordelingsinstrumenten als het basissysteem kwaliteitszorg. De projectgroep ontwikkelt deze. De branchewerkgroepen ontwikkelen dan op basis hiervan specifieke beoordelingsinstrumenten voor de verschillende branches. Het is aan de projectgroep om deze te accorderen. Dit levert een aantal definitieve instrumenten en een systeem voor kwaliteitsborging op. Om beiden in te voeren worden implementatiestrategieën ontwikkeld. Eén van de strategieën is gericht op kwaliteitsborging en het vertalen van de instrumenten naar de overige branches, die niet vertegenwoordigd zijn in de branchewerkgroepen. Dit transferproces zal op ROC Utrecht en ROC Leeuwenborgh zelf plaatsvinden.

Tot slot

In deze korte aanlooptijd heeft het project al zichtbare resultaten opgeleverd. Zo is de projectinrichting opgesteld. Er is een keuze gemaakt voor de branches, die zullen gaan participeren in de branchewerkgroepen. Deze zijn inmiddels ook opgericht. De nulmeting is verricht en de huidige praktijken zijn geïnventariseerd. De definitieve vorm van het audit instrument en de handleiding is gereed en op te vragen bij Jan Korver. Tot slot is er een notitie geschreven over de consequenties van de KCE-standaarden voor de BPV beoordeling. Deze notitie is aan dit verslag bijgevoegd. Het inhoudelijk kader van het project is gebaseerd op de EC publicatie “Werken aan de kwaliteit van de BPV-beoordeling”. Naar verwachting zal het project rond juli 2004 worden afgerond. De resultaten van het project worden dan gepubliceerd en ter beschikking gesteld aan geïnteresseerden. Geïnteresseerden kunnen hierover meer informatie opvragen bij Jan Korver (j.j.korver@rocu.nl).

Notitie: Consequenties KCE-standaarden voor de BPV-beoordeling

In deze bijlage zijn de consequenties van de 21 standaarden voor de BPV beoordeling opgenomen. De in juni 2003 verschenen brochure van KCE vormt hiervoor de basis. De standaarden zijn opgedeeld in 5 domeinen en voor elke standaard zijn indicatoren opgesteld. Voor het jaar 2003-2004 wegen de standaarden ten opzichte van elkaar even zwaar mee in de beoordeling door KCE; de indicatoren per standaard kennen ook allemaal dezelfde wegingsfactor.

Domein I. Het managen van het examen

De standaarden 1.1 tot en met 1.6 hebben betrekking op het managen van het examen:

- 1.1 De organisatie van de examinering.
- 1.2 Het beroepenveld.
- 1.3 Documenten.
- 1.4 Examenregeling.
- 1.5 Exameninformatie.
- 1.6 Commissie van Beroep voor de examens.
- 1.7 Sectorspecifieke standaarden

Standaard 1.1 geeft aan dat een instelling een examenorganisatie heeft ingericht waarbij de taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden voor de organisatie van het examen zijn vastgelegd. De inrichting dient dusdanig te zijn, dat de kwaliteitsdoelstellingen van de instelling ten aanzien van examinering kunnen worden verwezenlijkt. De volgende examenorganisatie-onderdelen kunnen worden onderscheiden:

- (sub)examencommissie;
- examenproductiegroep;
- vaststellingscommissie;
- examinatoren, surveillanten;
- beoordelaars;
- examenbureau;
- kwaliteitszorgmedewerkers/auditors;
- onafhankelijk deskundigen;
- commissie van beroep.

De betrokkenen werkzaam in deze examenorganisatie-onderdelen dienen op de hoogte te zijn van voor hen relevante taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden en zij dienen te werken conform vastgestelde processen. Voor de BPV-beoordeling dient expliciet aandacht besteed te worden aan de examenorganisatie-onderdelen die betrokken zijn bij het ontwikkelen en vaststellen van BPV-beoordelingsinstrumenten en bij het afnemen en beoordelen van de BPV (onder andere praktijkopleiders en BPV-docenten). Voor een deel

van deze activiteiten zullen personen worden ingezet die niet werkzaam zijn bij de onderwijsinstelling, bijvoorbeeld praktijkopleiders werkzaam in een leerbedrijf. De onderwijsinstelling dient gerichte activiteiten te ondernemen om deze personen (die onderdeel uitmaken van de examenorganisatie) te ondersteunen bij het uitvoeren van hun taken conform de gestelde kwaliteitsdoelstellingen.

De instelling dient te waarborgen dat het beroepenveld bij de examinering wordt betrokken (standaard 1.2). Onder 'beroepenveld' verstaat KCE vertegenwoordigers van de branches van regionale-, sectorale- en/of landelijke organisaties van werkgevers en/of werknemers. De instelling dient aantoonbaar gestructureerd actie te ondernemen om het beroepenveld te betrekken bij de inhoud en uitvoering van het examen. Het ligt voor de hand om het beroepenveld in ieder geval te betrekken bij het onderdeel BPV-beoordeling. Vanuit de huidige WEB is een onderwijsinstelling verplicht het oordeel van het leerbedrijf bij de beoordeling van intern te legitimeren deelkwalificaties te betrekken en het ligt in de lijn der verwachting dat deze rol met de komst van de gewijzigde WEB (geplande ingangsdatum augustus 2004) verder uitgebreid gaat worden.

De instelling dient de organisatie van het examen (met als onderdeel de BPV-beoordeling) in documenten vast te leggen (standaard 1.3). Het gaat dan om het beschrijven van wie welke activiteiten met welke instrumenten en documenten uitvoert en wie over welke zaken beslist (verantwoordelijkheden en bevoegdheden). Een kwaliteitshandboek examinering is hiervoor vereist. Verder dient de instelling te beschikken over documenten met daarin opgenomen procedures voor het verlenen van vrijstellingen, een procesbeschrijving EVC, toetsplannen en toetsmatrizen.

De Onderwijs- en Examenregeling dient te voldoen aan de eisen die daaraan door de WEB zijn gesteld (standaard 1.4). Deze standaard geeft een wettelijk voorschrift aan die voor de BPV beoordeling inhoudt dat de organisatie en inhoud van de BPV-beoordeling (onderdeel van de examenregeling) in het OER is opgenomen. Standaard 1.5 vormt een vervolg op deze standaard: de aanstaande deelnemer dient zich op basis van de examenregeling een beeld te kunnen vormen van de inhoud en inrichting van het examen. Voor veel opleidingen zal dit onderdeel in het OER op een wijze zijn uitgewerkt die het mogelijk maakt bij aanvang van de BPV-periode een nadere invulling uit te werken. De specifieke invulling van de BPV-beoordeling kan namelijk afhankelijk zijn van de mogelijkheden van het leerbedrijf (naar inhoud en in te bouwen waarborgen voor de kwaliteit van de BPV-beoordeling). Deze specifieke invulling van de BPV-beoordeling kan gemaakt worden op het moment dat een deelnemer een BPV overeenkomst afsluit en dit vindt in veel opleidingen niet bij aanvang van de opleiding plaats. Deze vorm van een meer flexibel OER waarbij de nadere afspraken in een individuele BPV-overeenkomst worden vastgelegd, zal bij meer competentiegerichte vormen van onderwijs vaker gehanteerd gaan worden. De onderwijsinstelling dient, naast het verschaffen van de informatie over de inhoud en inrichting van het examen, de

deelnemer in de gelegenheid te stellen om zich op de hoogte te stellen van de wijze van verwerken en publiceren van de examenresultaten.

Met de invoering van de WEB is de instelling verplicht een commissie van beroep voor de examens te hebben (standaard 1.6). Deze commissie behandelt overeenkomstig de vastgestelde en bekende beroepsprocedure de beroepszaken van deelnemers die betrekking hebben op de examinering, inclusief de BPV beoordeling. Naast de beroepsprocedure dient de onderwijsinstelling een klachtenprocedure te hebben die bekend is bij deelnemers en betrokken medewerkers.

Voor de sector procestechniek is een sectorspecifieke standaard geformuleerd (standaard 1.7). In deze standaard is opgenomen dat voor een aantal BBL-deelkwalificaties de examinering in de reële beroepspraktijk dient plaats te vinden. Deze standaard legt daarmee de keuze voor de beoordelingsplek vast en hieraan dienen de onderwijsinstellingen invulling te geven.

Domein 2. Deskundigheid, inkoop en uitbesteding

De volgende standaarden zijn opgenomen onder het domein “deskundigheid, inkoop en uitbesteding”:

- 2.1 Deskundigheid.
- 2.2 Contractsluiting.
- 2.3 Samenwerking en inkoop.

Standaard 2.1 betreft het waarborgen van de deskundigheid van de examenfunctionarissen. Diegenen die betrokken zijn bij het ontwikkelen en vaststellen van beoordelingsinstrumenten voor de BPV alsmede diegenen die een taak vervullen in het afnemen, beoordelen c.q. evalueren van de beoordeling van de BPV dienen voor deze taak uitgerust te zijn. Het selecteren en inzetten van examenfunctionarissen die over de benodigde competenties beschikken, vormt hiervoor een geëigende werkwijze. De examenfunctionarissen kunnen docenten van de onderwijsinstelling zijn, maar ook praktijkopleiders vanuit de leerbedrijven en externe krachten (bijvoorbeeld freelance examinatoren of examinatoren werkzaam bij een exameninstelling). Voor de BPV beoordeling zijn de competenties van de praktijkopleider als afnemer en beoordelaar van de BPV-beoordeling relevant. Bij de BPV-beoordeling geldt namelijk dat het oordeel van het leerbedrijf betrokken dient te worden (eis vanuit de WEB). De praktijkopleider is daarmee een functionaris die betrokken is bij de BPV-beoordeling. Zoals in de indicator bij deze standaard is opgenomen dient de onderwijsinstelling planmatig actie te ondernemen om de deskundigheid van betrokkenen bij examinering te bewaken en indien noodzakelijk te verbeteren met het oog op de toekomst.

Standaard 2.2 heeft betrekking op de inkoop en uitbesteding van het examen. Onderwijsinstellingen kunnen bijvoorbeeld de beoordeling van de BPV laten uitvoeren door een exameninstelling (inkopen van een dienst) of beoordelingsinstrumenten voor de BPV inkopen. KCE verstaat onder uitbesteden het vrijwillig of verplicht uitbesteden van de verantwoordelijkheid voor het examen van een of meerdere kwalificaties aan een instelling die wettelijk bevoegd is het examen voor de kwalificatie(s) te organiseren en uit te voeren. Het vastleggen van de afspraken omtrent het inkopen en uitbesteden van de examinering is voor onderwijsinstellingen een onderdeel van de normale bedrijfsvoering geworden in de afgelopen jaren. Regelmatig zal de onderwijsinstelling moeten controleren of de overeengekomen prestatie is geleverd.

Het bewaken van de kwaliteit van de ingekochte of door samenwerking verkregen diensten en producten (standaard 2.3) zal extra aandacht vragen van onderwijsinstellingen; vooral als het gaat om het laten uitvoeren van diensten ten behoeve van de BPV-beoordeling door een exameninstelling of kenniscentrum. Met het inkopen van beoordelingsinstrumenten voor de BPV bij door het KCE gecertificeerde toetsbanken kan de instelling voor een aantal KCE standaarden aantonen dat eraan is voldaan (onder andere standaarden 4.1, 4.2 en 4.3).

Domein 3. Examenproces

De standaarden 3.1 tot en met 3.6 hebben betrekking op de waarborgen voor kwaliteit in het proces van constructie tot en met de diplomering. Er zijn 6 standaarden vastgesteld:

- 3.1 Toetsconstructie.
- 3.2 Toetsvaststelling.
- 3.3 Betrouwbaarheid van het afnemen van het examen.
- 3.4 Betrouwbaarheid van de beoordeling.
- 3.5 Examenresultaten.
- 3.6 Diplomering en certificering.

Standaard 3.1 betekent voor de BPV-beoordeling dat ook voor het construeren van de BPV-beoordelingsinstrumenten gebruik gemaakt wordt van instrumenten die de relatie tussen de eindtermen en de beoordelingsinstrumenten inzichtelijk en herleidbaar maken. Een vastgesteld toetsplan of toetsmatrijs vormt voor de constructeurs van beoordelingsinstrumenten het startpunt van de toetsconstructie. De constructeurs dienen te werken conform het vastgestelde proces voor toetsconstructie. Verder dient de examencommissie periodiek de dekkingsgraad en moeilijkheidsgraad van de beoordelingsinstrumenten voor de BPV te evalueren en de evaluatieresultaten te vertalen naar verbetering van het toetsconstructieproces en de gehanteerde toetsplannen en toetsmatrijzen.

Voordat een BPV-beoordelingsinstrument in gebruik wordt genomen, dient het vastgesteld te zijn door de examencommissie (standaard 3.2). Het scheiden van de constructie en de vaststelling van beoordelingsinstrumenten als belangrijke waarborg is hier vertaald naar een standaard die net als voor de “schoolse” toetsen ook voor de BPV-beoordelingsinstrumenten ingevuld dient te worden. In een checklist voor het vaststellen van de beoordelingsinstrumenten legt de instelling de toetstechnische eisen van de beoordelingsinstrumenten vast. De examencommissie dient te werken conform het vastgestelde proces voor toetsvaststelling en evalueert regelmatig de toetstechnische kwaliteit van de beoordelingsinstrumenten voor de BPV en gebruikt de evaluatieresultaten voor het verbeteren van het proces van toetsvaststelling en de gehanteerde checklist. In de standaarden 3.3 en 3.4 is opgenomen dat de instelling moet waarborgen dat de afname en de beoordeling op een betrouwbare wijze plaatsvindt. Voor de BPV-beoordeling betekent dit bijvoorbeeld dat gewaarborgd moet worden dat de afname aan de gestelde eisen voldoet en dat er een beoordelaarsmodel is die door de beoordelaar wordt opgevolgd. Bij de ontwikkeling van de beoordelingsinstrumenten voor de BPV dient expliciet aan de invulling van deze standaarden aandacht te worden besteed; de instructie voor de afname en beoordeling dient in het proces van toetsontwikkeling opgeleverd te worden. Verder dient de examencommissie regelmatig de afname en beoordeling van de BPV-beoordeling te evalueren en waar nodig de instructies voor de betrokken medewerkers (bijvoorbeeld BPV-docenten, praktijkopleiders, examinatoren) te verbeteren.

Standaard 3.5 gaat in op het verwerken en publiceren van de examenresultaten. De instelling dient voor de verwerking en publicatie van de resultaten van de BPV beoordeling een werkwijze vast te stellen en te hanteren. Het kenbaar maken van het resultaat aan de deelnemer binnen zoveel dagen na de beoordeling maakt onderdeel uit van de werkwijze.

Standaard 3.6 behandelt de diplomering. Onderwijsinstellingen dienen te waarborgen dat enkel een diploma wordt verstrekt bij het met goed gevolg afsluiten van de BPV en het overige deel van het onderricht. Verder dient de instelling het proces van verstrekken en registreren van diploma's (ook op basis van vrijstellingen) beschreven te hebben en dienen de medewerkers conform het beschreven proces te werken. Een regelmatig terugkerende evaluatie van het proces van diplomering en certificering dient in het proces ingebouwd te zijn alsmede het vertalen van de evaluatieresultaten naar door te voeren verbeteringen.

Domein 4. Examenproducten

KCE verstaat onder examenproducten de documenten die noodzakelijk zijn voor het in samenhang opstellen, afnemen en beoordelen van het examen of examenonderdelen. Er zijn 3 standaarden opgesteld die ingaan op de examenproducten:

- 4.1 Dekkingsgraad.
- 4.2 Moeilijkheidsgraad.
- 4.3 Toetskwaliteit.

Standaard 4.1 en 4.2 refereren aan het voldoen aan de eindtermen naar inhoud en niveau. Alle eindtermen uit een deelkwalificatie dienen uitgewerkt te zijn in een toetsplan; minimaal 75 % van de eindtermen dient uitgewerkt te zijn in examentoetsen. Verder dient de inhoud in de toetsmatrijzen overeen te komen met het toetsplan en dient de inhoud van de examenonderdelen overeen te komen met de verdeling volgens de toetsmatrijs. De relatie tussen eindtermen en opdracht/beoordelingscriterium in het beoordelingsinstrument dient helder en correct te zijn (kan bijvoorbeeld aangetoond worden via de toetsmatrijs). Voor standaard 4.2 geldt dat de gekozen toetsvorm moet passen bij het beheersingsniveau van de eindtermen en de deelkwalificatie.

Standaard 4.3 stelt eisen aan de volledigheid en de toetstechnische kwaliteiten van de BPV-beoordelingsinstrumenten. Bij het ontwikkelen en vaststellen van de beoordelingsinstrumenten voor de BPV dient aan deze standaarden voldaan te worden. Accent ligt in deze standaard op het waarborgen van een eenduidige en correcte afname en beoordeling die aan de eindtermen is gerelateerd.

Domein 5. Verantwoording

De 2 onderstaande standaarden behandelen het domein “verantwoording”:

- 5.1 Tevredenheidsonderzoek.
- 5.2 Verantwoording.

Het onderzoek naar de tevredenheid over het examen (standaard 5.1) zal onder de deelnemers en het beroepenveld worden uitgevoerd. Deelnemers, praktijkopleiders, leerbedrijven en vertegenwoordigers van de branches van regionale-, sectorale- en/of landelijke organisaties van werkgevers en/of werknemers dienen betrokken te worden bij het onderzoek.

De instelling maakt jaarlijks in een openbaar verslag de uitkomsten van de evaluatie en het voorgenomen beleid betreffende examinering bekend (standaard 5.2) en neemt als vast onderdeel in het verslag op de betrokkenheid van het beroepenveld. De instelling dient op een systematische manier de resultaten van de processen van examinering te meten en verwerkt de resultaten in het openbare verslag. Voor de BPV-beoordeling betekent dit dat de instelling in overleg moet treden met de leerbedrijven om invulling te geven aan de systematische resultaatmeting. Praktijkopleiders voeren in de rol van afnemers en beoordelaars van de BPV-beoordeling een substantieel deel van de examinering uit en dit

zal in de verantwoording van de instelling betrokken dienen te worden. Aangezien de instelling geen functionele of hiërarchische relatie heeft met de praktijkopleiders, vergt het invullen van de verantwoording expliciet de aandacht van de onderwijsinstelling. Het vertalen van de resultaten naar voorgenomen beleid betreffende examinering kan ook voor de BPV-beoordeling en de rol van de praktijkopleiders daarin consequenties hebben. Uit de resultaatmeting kan bijvoorbeeld naar voren komen dat de competenties van de docenten en de praktijkopleiders niet toereikend zijn om de rol van beoordelaar van de BPV naar tevredenheid uit te voeren. De onderwijsinstelling kan de verbeteracties naar de docenten in gang zetten, maar heeft over de competentie-ontwikkeling van de praktijkopleiders geen zeggenschap. Overleg met de leerbedrijven zal nodig zijn. De inbreng van het kenniscentrum in hun rol van het erkennen van leerbedrijven en het zorgdragen voor de kwaliteit van de BPV lijkt hierbij van wezenlijk belang.

3 Het SVGB-Kwaliteitsprogramma in de beroepspraktijkvorming

Presentatie Jos ter Haar; Verslag Yvonne Boonaerts

De SVGB is de intermediair tussen branche en onderwijs voor de gespecialiseerde beroepsgroepen, zoals bijvoorbeeld de edelsmid. Als Kenniscentrum Beroepsonderwijs Bedrijfsleven is zij verantwoordelijk voor de erkenning van leerbedrijven om de beroepspraktijkvorming aan te mogen bieden. De leerbedrijven worden door de SVGB geaudit aan de hand van een vijftal kwaliteitsaspecten. Indien het leerbedrijf voldoet aan die aspecten, zal zij erkend worden door de SVGB. De SVGB speelt dus een grote rol in de kwaliteit van de BPV-plaatsen door het uitvoeren van deze audits. De SVGB heeft een kwaliteitsprogramma opgesteld voor de BPV. De aanleiding daartoe is dat de positie van de leerbedrijven met de komst van de Wet Educatie Beroepsonderwijs (WEB) en de competentiegerichte kwalificatiestructuur veranderd is. Leerbedrijven krijgen een steeds sterkere rol binnen het duale opleiden én de beoordeling van de BPV. Bovendien voelt de SVGB de noodzaak om samen met onderwijsinstellingen een aantal knelpunten in de uitvoering van de BPV op te lossen en de kwaliteit van de opleiding inzichtelijk te maken.

De beoogde resultaten

Met het kwaliteitsprogramma wil de SVGB een aantal doelen bereiken, namelijk dat:

- de BPV verankerd wordt in het beleid van het leerbedrijf;
- de taken en verantwoordelijkheden in de uitvoering van de BPV op een heldere wijze verdeeld zijn;
- de kwaliteit van de BPV gegarandeerd zal worden voor zowel de deelnemer als het ROC.

Dit zal ook voor de leerbedrijven een aantal positieve resultaten opleveren:

- De efficiëntie in begeleiden en opleiden neemt toe binnen het leerbedrijf, omdat meer expertise een verbetering van begeleiden en opleiden betekent;
- Binnen het leerbedrijf is men zich meer bewust van de kwaliteit van de BPV;
- Het geeft inzicht geven in de ontwikkelingsbehoefte;
- Leerbedrijven kunnen zich hiermee beter profileren op de arbeids- en scholingsmarkt. Zij zullen aantrekkelijker worden voor potentiële deelnemers en werknemers.

Hoe werkt het kwaliteitsprogramma?

De uitvoering vindt plaats in vier fasen:

1. Inventarisatie
2. Advies en begeleiding
3. Trajectafsluiting
4. Audit en praktijktoets

Men begint met de *inventarisatie* van de vijf kwaliteitsaspecten. Deze zullen verderop toegelicht worden. De kwaliteitsaspecten vormen de erkenningcriteria zoals de SVGB die heeft opgesteld voor de erkenning van leerbedrijven in het kader van de WEB. De centrale vraag in deze fase is of het leerbedrijf voldoet aan de kwaliteitsaspecten. Indien dat niet het geval is, worden mogelijke verbeterpunten gepresenteerd aan het management van het leerbedrijf.

In de fase van *advies en begeleiding* wordt een samenwerkingsovereenkomst gesloten tussen het leerbedrijf en de SVGB. De SVGB formuleert een advies over die kwaliteitsaspecten waar het leerbedrijf nog niet aan voldoet. Binnen dat advies wordt dan tevens een traject voorgesteld om uiteindelijk aan alle kwaliteitsaspecten te voldoen. De SVGB-opleidingsadviseur ondersteunt en begeleidt hierbij de betrokkenen uit het leerbedrijf.

In de derde fase van *trajectafsluiting* wordt het leerbedrijf voorbereid op de kwaliteitsaudit en praktijktoets die door de SVGB afgenomen worden. Dit gebeurt door middel van een proef audit. De proef audit bestaat uit dezelfde elementen als de audit, maar heeft tot doel het bedrijf te motiveren om de laatste puntjes op de i te zetten en ze goed voor te bereiden op het officiële auditproces.

Om uiteindelijk officieel erkend te kunnen worden als leerbedrijf, verricht de auditor van de SVGB een objectieve toetsing aan de hand van een *auditrapport*. Hierin worden een aantal algemene gegevens geregistreerd zoals:

- de aanwezigheid van gecertificeerde praktijkopleiders;
- het gebruik van evaluatie- en reflectieformulieren;
- specifieke informatie over de kwaliteitsaspecten.

De SVGB geeft hierbij het oordeel of het wel of geen invloed heeft op de erkenning en of voldaan is aan bepaalde aspecten. In dit rapport wordt ook vastgelegd aan welke criteria het leerbedrijf nog niet voldoet en welke argumentatie de SVGB daarvoor heeft. Als een leerbedrijf dit programma doorlopen heeft en voldoet aan de eisen, wordt diens erkenning gehandhaafd in het register van erkende leerbedrijven. Tevens wordt de praktijkopleider in het register erkende praktijkopleiders opgenomen, nadat hij aan de hand van een praktische toets heeft laten zien te beschikken over de juiste basisvaardigheden om de beroepspraktijkvorming binnen het bedrijf vorm te geven. Deze toets omvat het opstellen van een begeleidings-, opleidings- en beoordelingsplan waarvoor de SVGB de formats

levert. De opgestelde plannen worden beoordeeld door de trainers die de SVGB-praktijkopleiderscursus uitvoeren. De praktijkopleider wordt desgewenst ondersteund door de SVGB-opleidingadviseur bij het opstellen van de plannen.

Wat zijn de vijf kwaliteitsaspecten voor het leerbedrijf?

Deze kwaliteitsaspecten en de bijbehorende vragen staan in het onderstaande schema.

<i>Kwaliteitsaspecten</i>	<i>Centrale vragen</i>
Opleidingsbeleid	<ul style="list-style-type: none"> - Heeft het leerbedrijf een opleidingsvisie en doelen? - Wat zijn de personele doelstellingen binnen de organisatie? - Vindt er periodiek beleidsevaluatie plaats?
Taakomschrijving van de praktijkopleider	<ul style="list-style-type: none"> - Wat zijn de opleidingsdoelen en het beleid op dit gebied? - Hoe vindt de uitvoering van de BPV plaats door de praktijkopleider? - Wat is de functieomschrijving van de praktijkopleider? - Welke taakafspraken zijn er tussen management en praktijkopleider ten aanzien van opstellen en uitvoeren van BPV-beleid?
Faciliteiten en middelen	<ul style="list-style-type: none"> - Hoeveel uur per week besteedt de leerling aan de BPV-opdrachten? - Welke inspanningsverplichting heeft de leerling tav schoolbezoek, huiswerk en examens? - Staat het maximaal aantal uren per week dat een leerling productief werk verricht, beschreven? - Hoeveel uur per week heeft de praktijkopleider voor de begeleidingstaak? - Hoe wordt vervanging van de praktijkopleider geregeld bij afwezigheid?
Personeelsbeleid in relatie tot opleiden	<ul style="list-style-type: none"> - Wat is het aannamebeleid gericht op het voortzetten van de opleidingstaak? - Is er een leerbedrijfprofiel? - Wordt er een dossier van leerlingen bijgehouden tbv de voortgangsevaluatie? - Hoe verloopt de sollicitatieprocedure? - Hoe verlopen functioneringsgesprekken?
Evaluatie van de kwaliteitsaspecten ter voorbereiding van de BPV-uitvoering	<ul style="list-style-type: none"> - Welke knelpunten op uitvoeringsniveau worden ervaren? - Wat zouden mogelijke oplossingen kunnen zijn? - Is er sprake van betrokkenheid en draagvlak binnen het leerbedrijf/bij de medewerkers? - Welke aandachtspunten zijn geformuleerd?

De praktijkopleider

Één van de kwaliteitsaspecten betreft de praktijkopleider. Het is de verantwoordelijkheid van het leerbedrijf om te zorgen voor een goede praktijkopleider. Wat een goede praktijkopleider is en doet wordt beschreven in de *kwaliteitsaspecten praktijkopleider*. Deze volgen uit de kwaliteitsaspecten voor het leerbedrijf. De functie van de praktijkopleider valt uiteen in een *viertal rollen*.

<i>Rollen praktijkopleider</i>	<i>Omschrijving</i>
Opleiden	Het opleiden dient gestructureerd plaats te vinden en gericht te zijn op de behoefte van de deelnemer.
Begeleiden	Begeleiden wordt gezien als het situationeel leidinggeven, dat afgestemd is op het personeelsbeleid van het leerbedrijf.
Beoordelen	Beoordelen vindt plaats conform de eisen die gesteld worden door het ROC. Hierbij is het van belang om tijdens het begeleidingstraject op een waardevrije manier feedback te geven aan de deelnemers.
Organiseren	Qua organiseren wordt van de praktijkopleider verwacht dat hij de BPV integreert in de bedrijfsvoering binnen het leerbedrijf. Daarbij moet de opleiding zo efficiënt en rimpelloos mogelijk verlopen. Binnen de werksituatie moeten zo veel mogelijk aan de behoefte van de leerling aansluitende leermomenten te gecreëerd worden. Hiervoor zijn met name de bevoegdheden van de praktijkopleider en de taakafspraken tussen praktijkopleider en management van belang.

Hulpmiddelen bij het kwaliteitsprogramma

Geïnteresseerde leerbedrijven kunnen een *informatiebrochure* aanvragen bij de SVGB. De SVGB voert een *quick scan* uit voor het leerbedrijf en de praktijkopleider. Er zijn ook een aantal *formats* voor de kwaliteitsaspecten leerbedrijf, een opleidingsplan, een begeleidingsplan en de wijze van beoordeling van de BPV.

Er is een *praktijkopleiderscursus* beschikbaar, waarvoor SVGB-opleidingsadviseurs de praktijkopleiders bij gebleken behoefte opgeven. Tenslotte zijn de *proefaudits* en de *audits/praktijktoetsen* zelf beschikbaar.

Heeft u naar aanleiding van dit artikel nog vragen of hebt u interesse in het SVGB-kwaliteitsprogramma in de BPV, dan kunt u contact opnemen met SVGB, ter attentie van de heer J. ter Haar, jhaar@svgb.nl of 030-6036756.

4 In discussie met ...het Netwerk Examinering

Door Yvonne Boonaerts

De aandacht voor de BPV neemt toe. Vanuit het ministerie van OC&W zijn er initiatieven gestart om middels innovatieve arrangementen de samenwerking tussen onderwijs en bedrijfsleven te bevorderen. Ook in het programma Competentiegericht leren en opleiden van CINOP is dit een thema. Eén van de raakvlakken tussen onderwijs en beroepsonderwijs vormt de BPV. Zichtbaar in de praktijk is dat scholen en bedrijven uit de regio gezamenlijk opdrachten ontwikkelen voor de BPV. Daarbij zijn de rollen van klankbord en ontwikkelaar verdeeld tussen de school en het bedrijf.

CINOP wil de netwerkleden de gelegenheid geven om ervaringen uit te wisselen om de ontwikkelingen binnen de beroepspraktijkvorming een stap verder te brengen en heeft hen rondom de volgende onderwerpen een aantal vragen en stellingen voorgelegd:

- Wat zijn de succesfactoren in de relatie tussen onderwijs en bedrijfsleven?
- Wat is er nodig om het bedrijfsleven een rol te geven in het ontwerpen van beoordelingsinstrumenten?
- De kwaliteit van de beroepspraktijkvorming.

De group Decision Support sessie

Alle deelnemers hebben deelgenomen aan een discussie in de vorm van een group Decision Support sessie. Tijdens deze discussie beschikte de deelnemers over een laptop waarin ze hun ideeën en meningen konden invoeren. Het invoeren van deze gegevens gebeurde anoniem. De ideeën en oplossingen van de deelnemers werden getoond op een centraal projectiescherm. Wat nu zo handig was, is dat de deelnemers snel beschikte over een gemeenschappelijke lijst met de ingevoerde gegevens. Deze zaken konden ter plekke aangepast, samengevoegd en gewaardeerd worden om de mening van de hele groep te weerspiegelen.

Hieronder treft u een impressie aan.

Het succes voor een goede relatie met het werkveld

In het onderstaande schema staan de succesfactoren op een rij. Er is tevens aangegeven hoe belangrijk de netwerkleden elke factor vinden.

Tabel I

<i>Succesfactoren en specificaties</i>	<i>Waardering in punten*</i>
1 Communicatie : <ul style="list-style-type: none"> • goede communicatie; • directe contacten; • contact communicatie; • persoonlijk contact; • regelmatig (persoonlijk) contact; • een open communicatie op basis van gelijkwaardigheid; • communicatie waardering voor elkaars situatie en rol; • directe en persoonlijke contacten met deelnemende bedrijven; • frequent contact op niveau van de bpv-organisatie; • 1 contactpersoon vanuit school voor het bedrijf aansluiting wereld van het opleiden bij de wereld van het werken; • geregeld contact; • vaste aanspreekpunten voor het bedrijf met de school. 	40
2. Wederzijds belang: <ul style="list-style-type: none"> • betrekken praktijkopleiders bij vormgeving BPV • informatie uitwisselen • gezamenlijke begeleidingsaanpak • gezamenlijke deskundigheidsontwikkeling • duidelijk aangeven dat je met de input van werkvelden ook daadwerkelijk iets doet. • bereidheid daadwerkelijk rekening te houden met de wensen • niet alleen iets vragen aan werkvelden, maar ook iets bieden, zoals deskundigheidsbevordering e.d. • verwerp de aanname dat je het beter weet 	25
3. Tijdig / volledig informeren / uitwisseling over opleidingsprogrammering in relatie tot plek BPV binnen opleiding	9
4. Ondersteuning vanuit ROC m.b.t. de beoordelingsprocessen in de BPV	7
5. Het ROC moet zijn verankering in de regio bewezen hebben	4
6. Duidelijke opdrachten	4
7. "Aan een dood paard moet je niet trekken"	1

* In totaal hebben 15 personen meegedaan aan de discussie. Zij hebben hun top drie aangegeven van belangrijkste factoren, waaruit de totale score per factor is berekend. De factor met het hoogst aantal punten is de factor die de Netwerkleden over het geheel genomen het meest van belang achten.

Conclusie:

De Netwerkleiden vinden een tweetal succesfactoren veruit het belangrijkste.

Communicatie krijgt de hoogste waardering. Volgens de Netwerkleiden is het voor een goede relatie met het werkveld belangrijk dat er sprake is van een goede communicatie. In de tabel staat aan welke aspecten van communicatie aandacht moet worden besteed om een goede relatie te bewerkstelligen.

De tweede belangrijkste succesfactor is het besef van *wederzijdse belang* dat onderwijsinstellingen en werkveld bij elkaar hebben. De volgende tips worden voorgesteld door de Netwerkleiden:

- Praktijkopleiders moeten betrokken worden bij de vormgeving van de beroepspraktijkvorming.
- De onderwijsinstelling dient duidelijk aan te geven dat de input van het werkveld wordt meegenomen.
- De onderwijsinstelling en het werkveld dienen rekening te houden met elkaars wensen.
- Zij moeten zich beseffen dat zij elkaar iets te bieden hebben, zoals bijvoorbeeld deskundigheidsbevordering.

Hoe kun je het werkveld een rol geven bij de beoordeling?

In de onderstaande tabel is aangegeven wat volgens de netwerkleiden nodig is om het werkveld een rol te geven in het ontwerpen van beoordelingsinstrumenten en de beoordeling zelf. Hierin is geen rangorde aangegeven.

Tabel 2

<i>Wat is er nodig om het werkveld een rol te geven in het ontwerpen van beoordelingsinstrumenten en de beoordeling zelf?</i>
1. Geld en hoogconjunctuur
2. Scholing en deskundigheidsbevordering: <ul style="list-style-type: none">• deskundigheid• het ROC moet ondersteunen bij expertise-ontwikkeling binnen de bedrijven• organiseren van leermeesterbijeenkomsten samen met docenten• - afstemming tussen scholing en Beroepspraktijkvorming; afstemming tussen taken en rollen bij de beoordeling
3. Wederzijds inzicht
4. Een deskundige uit het werkveld als lid van de vaststellingscommissie
5. Vertrouwen: <ul style="list-style-type: none">• vertrouwen in elkaar• het werkveld moet door het ROC als serieuze partner worden gezien• besluitvormend respect
6. Situaties bedenken waarbinnen toetsing zal worden vormgegeven
7. Zicht op elkaars (on)mogelijkheden
8. Duidelijk omschrijven wat het doel is

9. De juiste personen betrekken in leerbedrijven (mensen die nog dicht in de uitvoering staan, dus niet alleen de beleidsmakers)
10. Samenwerking in opleiding: <ul style="list-style-type: none"> • een goed georganiseerd werkveld en een actief KBB • betrekken van de praktijkopleidingsfunctionarissen bij de ROC's • uitnodigen op het ROC bij het vormgeven van opleidingen, waaronder de invulling en beoordeling van de Beroepspraktijkvorming • betrokkenheid van de instelling / het bedrijf: in het welzijn van de medewerkers beschikken over voldoende relevante informatie
11. Het werkveld aanspreken op hun deskundigheid (en niet overladen met onderwijskundige vraagstukken)
12. Deskundige uit het werkveld als onafhankelijk beoordelaar van toetsproducten (collegiale consultatie)
13. Gelijke visie mbt de plaats van Beroepspraktijkvorming in de opleiding, respectievelijk de beoordeling hiervan
14. Criteria laten aangeven waarop zij gedrag willen beoordelen
15. Beschikbaar overzicht van gewenste en aanwezige competenties
16. Expliciet overeenkomen / vastleggen van gezamenlijke verantwoordelijkheid

Conclusie:

Aan de tabel kun je zien voor welke factoren je aandacht moet hebben, als je het werkveld een rol wilt geven bij de beoordeling. Sommige antwoorden overlappen elkaar. Deze zijn geclusterd onder één noemer, zoals bijvoorbeeld 'scholing en deskundigheidsbevordering'. Dit betekent in ieder geval dat meerdere personen deze factoren genoemd hebben. Of deze factoren dan ook in het algemeen belangrijker zijn, kunnen we niet zeggen, omdat er geen waardering voor is gegeven.

Uit de discussie volgen nog een aantal interessante opmerkingen:

- Verassend aan de resultaten is dat volgens de netwerkleden *geld en hoogconjunctuur* nodig zijn om het werkveld een rol te geven in het ontwerpen en uitvoeren van de beoordeling in de BPV. De motivatie hiervoor is dat het aantal BOL aanmeldingen in de huidige laagconjunctuur toeneemt ten koste van BBL aanmeldingen. De vraag is in hoeverre laagconjunctuur in de economie samengaat met hoogconjunctuur in het mbo. Dit lijkt zo te zijn.
- Onderwijsinstellingen en bedrijven kunnen samen *scholing en deskundigheidsbevordering* regelen. Een gevolg daarvan is, dat taken en rollen beter op elkaar afgestemd zullen zijn.
- *Samenwerking* tussen onderwijs en werkveld is in het algemeen van belang volgens de netwerkleden. De leden pleiten voor een goed georganiseerd werkveld en een actief Kenniscentrum Beroepsonderwijs Bedrijfsleven. Zo kan de SVGB als een vrij actief Kenniscentrum beschouwd worden voor de gespecialiseerde beroepsgroepen.

- Onderwijsinstellingen kunnen het werkveld de criteria laten aangeven waarop zij gedrag willen beoordelen. Dit vindt in de praktijk steeds vaker plaats.

De kwaliteit van de beroepspraktijkvorming

De netwerkleden hebben gereageerd op een aantal stellingen rond de kwaliteit van de BPV. Deze stellingen zijn onderverdeeld in een drietal thema's:

1. Beoordelingsmethoden en instrumenten
2. De beoordelaars
3. De organisatie van de Beroepspraktijkvorming

1. Beoordelingsmethoden en instrumenten

Tabel 3 Stellingen rond beoordelingsmethoden en instrumenten

<i>Stellingen</i>	<i>Mee eens*</i>	<i>Mee oneens</i>	<i>Geen mening</i>
1. Competentiegerichte beoordelingsinstrumenten bieden goede kansen voor aansluiting bij de alledaagse beroepspraktijk van leerbedrijven	15	0	0
2. BPV-beoordelingsinstrumenten opgezet volgens EVC-methodiek leiden tot efficiënte beoordelingsmethoden, voor praktijkopleiders begrijpelijke instrumenten en vergemakkelijkt doorstroom binnen de beroepsonderwijskolom	9	1	5
3. De proeve van bekwaamheid is het beste instrument voor de beoordeling van de BPV	6	7	2
4. Ophoging van de BPV-component in de opleidingen zorgt voor een overbelasting in de leerbedrijven.	5	8	2
5. Voor de BPV dienen begeleidings- en beoordelingsinstrumenten identiek aan elkaar te zijn	4	11	0
6. BPV-beoordelingsinstrumenten die niet in 5 minuten worden begrepen door praktijkopleiders zijn waardeloos.	4	10	1
7. De beste plek voor het uitvoeren van de BPV-beoordeling is de gesimuleerde werkplek	1	13	1

* in totaal hebben 15 personen deelgenomen aan de discussie sessie

Conclusie:

De meest verrassende uitspraken uit de discussie staan hieronder beschreven.

- De meeste netwerkleden zijn het eens met de stelling 2. Er zijn behoorlijk wat mensen zonder mening. Eén van hen merkt op dat er sprake is van begripsverwarring als je praat over EVC en examinering. Het doel is verschillend en ieder heeft zijn eigen beelden. EVC geeft aanleiding tot opleiden. Het werkt motiverend om aan een opleiding te beginnen. Examinering daarentegen is het einde van opleiden.

- De proeve van bekwaamheid wordt door de meeste leden van het Netwerk gezien als een geschikt instrument voor de beoordeling van de BPV. Enkele ‘tegen’-stemmers zijn wel van mening dat het een geschikt instrument is, maar niet het enige. Er zijn meerdere mogelijkheden. Bovendien zou de beoordeling ook in het echte werkproces kunnen plaatsvinden.
- Toename van het aandeel van de BPV-component in de opleidingen zorgt volgens de meeste netwerkliden voor een overbelasting in de leerbedrijven. Een klein groepje ziet dit wat positiever, omdat een langere periode ten gunste is van de deelnemer en het leerbedrijf. En korte stages zouden volgens hen juist voor overbelasting zorgen. Interessant is nu om deze vraag ook voor te leggen aan het werkveld. Wat vinden zij hiervan?
- Volgens de meeste Netwerkliden moeten begeleidings- en beoordelingsinstrumenten niet identiek aan elkaar zijn in de BPV. De leerling moet namelijk precies weten wanneer hij leert en dus fouten mag maken én wanneer hij een aspect beheerst en dus beoordeeld zal worden. De twee instrumenten dienen echter wel in elkaars verlengde te liggen.
- Over het algemeen vinden de leden van het Netwerk dat het niet direct begrijpen van BPV-beoordelingsinstrumenten door praktijkopleiders niets over de kwaliteit van het instrument zegt. Dit kan namelijk ook duiden op onduidelijke communicatie tussen de praktijkopleider en de onderwijsinstelling.

2. De beoordelaars

Stellingen	Mee eens	Mee oneens	Geen mening
1. De BPV dient altijd beoordeeld te worden door een BPV-docent en praktijkopleider	8	7	0
2. Praktijkbegeleiders beschikken over voldoende competenties om op een goede wijze een examen af te nemen en te beoordelen.	5	6	4
3. Alleen BPV-beoordelingsinstrumenten die het proces van inwerken van nieuwe werknemers stimuleren en een middel zijn voor praktijkopleiders om beter functioneren van werknemers bespreekbaar te maken, zullen door praktijkopleiders serieus genomen worden	3	9	3

Conclusie:

De meningen zijn erg verdeeld over de stellingen rond beoordelaars in de BPV. Stelling 2 roept de meeste discussie op:

Of praktijkopleiders beschikken over voldoende competenties om op een goede wijze een examen af te nemen en te beoordelen, is verschillend per situatie. Indien zij ook de eigen werknemers beoordelen, zal de praktijkopleider bekwaam genoeg zijn om de BPV te

beoordelen. Echter, de praktijkopleiders zijn vaak niet de mensen die in de lijn van de organisatie zitten en dus ook geen zeggenschap hebben over het personeel. Bovendien zijn eindtermen nog vaak richtinggevend voor de beoordeling en die zijn te schools opgezet om echt praktisch te zijn binnen het leerbedrijf. De grootte van het leerbedrijf speelt ook een rol bij het wel of niet competent zijn van de praktijkopleiders. Volgens de wet is de onderwijsinstelling verantwoordelijk voor de beoordeling. Daarbij zou het oordeel van de praktijkopleider betrokken kunnen worden, bijvoorbeeld in het gesprek. Via een papieren overdracht krijg je toch minder informatie. In de standaarden van KCE is inmiddels opgenomen dat het beroepenveld betrokken moet worden bij de inhoud en de uitvoering van het examen. De onderwijsinstelling moet dit regelen. Het 'meten' zou dan verricht kunnen worden door de praktijkopleider, het 'beoordelen' door de praktijkbegeleider en het besluit genomen door de docent.

3. De organisatie van de BPV

<i>Stellingen</i>	<i>Mee eens</i>	<i>Mee oneens</i>	<i>Geen mening</i>
1. Praktijkopleiders dienen betrokken te worden bij de vaststelling van BPV-beoordelingsinstrumenten	15	0	0
2. BPV-beoordelingsinstrumenten worden vaak te schools aangepakt en zouden mee moeten aansluiten bij de wijze van inwerken en beoordelen in de alledaagse praktijk van leerbedrijven	12	2	1
3. Het leerbedrijf geeft aan wanneer een deelnemer klaar is voor een BPV-examen	8	6	1
4. De onderwijsinstelling is verantwoordelijk voor de competenties van de praktijkopleider als beoordelaar	3	12	0
5. Leerbedrijven haken af als onderwijsinstellingen hun rol in de beoordeling verder uitbreiden	2	12	1
6. Examinering blijft een schoolaangelegenheid, daar moeten we het bedrijfsleven niet teveel mee lastig vallen.	1	13	1

Conclusie:

Uit de discussie volgen een aantal interessante uitspraken.

- Praktijkopleiders moeten bij de vaststelling van BPV-beoordelingsinstrumenten betrokken worden. Deze instrumenten worden nu nog vaak te schools aangepakt en zouden meer moeten aansluiten bij de wijze van inwerken en beoordelen in de alledaagse praktijk. Deze aansluiting verbetert als de praktijkopleiders de beoordelingsinstrumenten mee ontwikkelen. Echter, zij kunnen hoogstwaarschijnlijk slechts voor een gedeelte vaststellen. Het toetstechnische gedeelte moet door de onderwijsinstelling opgesteld worden.

- Wie aangeeft dat een deelnemer klaar is voor het BPV-examen, is verschillend volgens de diverse leden van het Netwerk. Dat kan het leerbedrijf zijn, maar ook de deelnemer of de BPV-docent. Volgens een van de netwerkleden hangt dit af van het toetsingsproces.
- Een verrassende uitkomst is dat op stelling 4 de meeste netwerkleden (12 van de 15) negatief reageren. Terwijl deze uitspraak toch conform de eisen van KCE is. De leden van het Netwerk denken hier dus anders over dan KCE.
- De meeste netwerkleden zijn het oneens met stelling 5. Leerbedrijven moeten het wederzijdse belang hiervan inzien. Een goede communicatie is daarbij van belang. Een voorstander van de stelling merkt op dat de onderwijsinstellingen hun persoonlijke rol in de beoordeling niet te sterk moeten verminderen. Zij zouden meer moeten werken aan een gezamenlijke verantwoordelijkheid ten aanzien van het examineringproces.

5 Werken aan de kwaliteit van de BPV-beoordeling

Een publicatie van Alie Kamphuis en Esther Vis

(Samenvatting gemaakt door Margret Mulders)

Voor de zomer van 2003 is er een publicatie verschenen bij CINOP onder de naam “Werken aan de kwaliteit van de BPV-beoordeling”. In deze publicatie wordt aandacht besteed aan de kwaliteit van een aantal aspecten die belangrijk zijn bij de beoordeling in de beroepspraktijkvorming. Dit alles in het licht van de ontwikkelingen op het gebied van competentiegericht opleiden en beoordelen en de KCE-standaarden.

Dit artikel is een globale samenvatting van deze publicatie en legt een verband met enkele projecten zoals die gepresenteerd zijn op de netwerkdag, waarover in dit katern wordt bericht.

Beroepspraktijkvorming BPV

De beroepspraktijkvorming vormt een wezenlijk onderdeel van elke beroepsopleiding. Met de invoering van de WEB in 1996 is de positie van de beroepspraktijkvorming ten opzichte van het verleden versterkt. De WEB plaatst een deel van het leren buiten de onderwijsinstellingen in erkende leerbedrijven en stelt eisen aan de omvang van de beroepspraktijkvormingscomponent in de beroepsopleiding.

Beroepspraktijkvorming vindt primair plaats in de praktijk van het beroep. Een deelnemer leert en werkt voor een deel van de opleiding in een leerbedrijf. Meer en meer medewerkers krijgen erkenning voor de competenties die zij verworven hebben in hun werk. Het geeft aan dat de werkplek een omgeving is waarin competenties verder ontwikkeld en verworven worden. Onstenk (2000) geeft aan dat kernopgaven en – problemen goede aanknopingspunten vormen voor het structureren van leersituaties in de beroepsopleiding. De beroepspraktijkvorming vormt een voor de hand liggende plek voor het leren omgaan met de kernproblemen van een beroep waarvoor de deelnemers worden opgeleid. Om te komen tot een krachtige leeromgeving waarin optimaal de competenties van de deelnemer worden benut is het noodzakelijk dat alle partijen (deelnemer, leerbedrijf en de onderwijsinstelling) zich hiervoor inzetten.

De deelnemer zal de mogelijkheden die het leerbedrijf biedt optimaal moeten benutten. Het leerbedrijf zal de mogelijkheden moeten creëren om de deelnemer te laten leren in de werkomgeving en de onderwijsinstelling moet de deelnemer stimuleren en begeleiden om zich te ontwikkelen in een krachtige leeromgeving en het beoordelen voor het diplomeren van de deelnemers.

De aandacht voor competenties en brede vakbekwaamheid als leerdoel voor het beroepsonderwijs neemt de laatste jaren toe. Hierbij worden de vaktechnische,

methodische, organisatorische, strategische en sociaal-communicatieve aspecten van het beroep geïntegreerd en staat de context waarin iemand competent is of competenties verwerft centraal. Dit maakt dat de beroepspraktijkvorming bij uitstek de plek is voor de deelnemer om zich verder te bekwamen.

Vanuit verschillende kanten wordt voorgesteld om de loopbaan van de deelnemer centraal te stellen. De BPV kan hierin ook een belangrijke rol vervullen. Groenenberg, Kemper en Visser (2002) hebben dualisering genoemd als één van de punten, waarmee de doorstroming bevorderd kan worden. Het pedagogisch-didactisch gehalte aan leer- en doorleermogelijkheden op buitenschoolse leerplaatsen dient centrale aandacht te krijgen, wil binnen de beroepskolom goed onderwijs tot ontwikkeling gebracht kunnen worden. Hier ligt waarschijnlijk één van de moeilijkste opgaven voor een adequate vormgeving van (praktijk)begeleiding binnen het gehele beroepsonderwijs. Om deelnemers te kunnen blijven boeien is de beroepspraktijkvorming een middel om aantrekkelijk onderwijs te creëren.

Competentiegericht beoordelen

Een competentiegerichte kwalificatiestructuur vraagt om een andere manier van kijken naar beoordelen en examineren. Klarus (2000) stelt dat het beoordelen van competenties in het teken staat van het beoordelen van de vermogens tot adequaat beroepsmatig handelen. Waarschijnlijk zal in 2005 de competentiegerichte kwalificatiestructuur worden ingevoerd. Onderwijsinstellingen ontplooiën op dit moment al vele initiatieven om de huidige eindtermendocumenten op een meer competentiegerichte manier te vertalen in de opleidingen. Proeven van bekwaamheid, projectbeoordelingen of praktijkopdrachten zijn voorbeelden van gehanteerde beoordelingsinstrumenten die worden ingezet om de eindtermen meer competentiegericht te beoordelen.

Zo hebben Paula Willemse en Jan van der Kolk van CINOP samen met Ecabo een aanzet gemaakt voor een instrument voor het beoordelen van competenties.

Hierbij hebben ze een aantal uitgangspunten gehanteerd:

- De beoordelingswijze moet ruimte laten voor verschillende beoordelingsdoelen. Niet alleen de kwalificerende functie van beoordelen (summatief) moet aanwezig zijn, maar ook de mogelijkheid om de sterke en zwakke kanten van de deelnemer in beeld te brengen ten behoeve van zijn ontwikkeling (formatief).
- De beoordeling moet zich richten op het beheersen van de competentie en het doet er niet toe waar iemand de competentie heeft verworven. Er moet leerwegaafhankelijk beoordeeld worden.
- De beoordelingswijze moet zodanig zijn dat kennis, attituden, vaardigheden en inzichten geïntegreerd kunnen worden beoordeeld (authentiek beoordelen).
- Uit het oogpunt van validiteit heeft beoordelen op de werkplek de voorkeur. Hier is de overeenkomst tussen de beoordelings situatie en de beroepssituatie waarin de competenties later worden toegepast het grootst.

- De beoordelingswijze moet voldoen aan een aantal kwaliteitscriteria; de beoordeling moet valide, betrouwbaar, gestandaardiseerd, transparant, rechtvaardig en efficiënt zijn.
- De beoordelingswijze moet motiverend werken voor de deelnemer. Hij moet uitgenodigd worden om de competenties te demonstreren.

Op basis van deze uitgangspunten is een beoordelingsmodel uitgewerkt voor een proeve van bekwaamheid.

Kwaliteit van de examinering

In de WEB is vastgelegd dat de beroepspraktijkvorming met een voldoende moet zijn afgesloten voor het verkrijgen van een diploma. De onderwijsinstelling is ervoor verantwoordelijk dat deze eindtermen worden gerealiseerd en zij bepaalt welke eindtermen door de BPV in een erkend leerbedrijf worden gerealiseerd. Door middel van het examen wordt vastgelegd of de deelnemer de eindtermen beheerst.

In de WEB is tevens vastgelegd dat de onderwijsinstelling verplicht is een kwaliteitszorgstelsel in te richten en hiervan verslag te doen in het kwaliteitszorgverslag. Examinering is onder de noemer 'kwalificering' een van de cruciale onderdelen in dit verslag.

Omdat er veel partijen zijn die belang hebben bij een goede examinering van de beroepsopleidingen, staat examinering daarmee al geruime tijd in de maatschappelijke en politieke belangstelling.

De rapporten van de inspectie voor het onderwijs hebben duidelijk gemaakt dat sinds de invoering van de WEB aan de kwaliteit van de examinering nog het een ander schort. Het ministerie van OCenW heeft in 2000 een Stuurgroep Examens mbo ingesteld die in 2001 advies aan de minister heeft uitgebracht. Onderdeel van het advies was een uitwerking van het implementatieplan voor de nieuwe examensystematiek en voorstellen voor doelmatigheidsverbetering. Op 1 februari 2002 is het Kwaliteitscentrum Examinering (KCE) opgericht. In het businessplan dat voorafgaand aan de oprichting is geschreven staat als doel van het KCE beschreven: "Het doel van het KCE is het bevorderen van de kwaliteit van de examinering van in het CREBO opgenomen beroepsonderwijs en al hetgeen hiermee in de ruimste zin verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn. Dit doel zal onder meer moeten worden bereikt door:

- het vaststellen en onderhouden van kwaliteitsstandaarden voor examinering;
- het uitvoeren van de externe borg van de kwaliteit van de examinering."

KCE-standaarden vertaald naar de BPV-beoordeling

Onderwijsinstellingen en exameninstellingen nieuwe stijl dienen aan de KCE standaarden te gaan voldoen. De standaarden zijn in vijf categorieën weergegeven:

1. Het managen van het examen
2. Deskundigheid, inkoop en uitbesteding
3. Examenproces
4. Examenproducten
5. Verantwoording

De componenten die de kern vormen voor de BPV-beoordeling en gewaarborgd dienen te worden zijn: de organisatie, de beoordelaar, de toetsproducten en de borging van kwaliteit. In de publicatie wordt beschreven welke KCE-standaarden voor de onderscheiden componenten van de BPV-beoordeling van belang zijn en wat de consequenties ervan zijn voor de BPV.

Er worden handreikingen geboden voor de implementatie van de KCE-standaarden met betrekking tot de methoden en instrumenten, de beoordelaars, de organisatie en de kwaliteitsborging.

Zo zijn er in een bijlage voorbeelden opgenomen van beoordelingsinstrumenten zoals een opdracht rond het notuleren van een werkoverleg.

Methoden en instrumenten

Beoordelingsmethoden en –instrumenten worden gehanteerd om de beoordeling uit te voeren. Het gaat hierbij om de instrumenten die aan de deelnemers worden uitgereikt (toetsopdrachten) en om de instrumenten die de beoordelaars ontvangen om hun taak goed uit te kunnen voeren (bijvoorbeeld beoordelaarsmodel). Deelnemers kunnen beoordeeld worden met een praktijktoets, een observatie tijdens het uitvoeren van dagelijkse werkzaamheden of een reflectie-interview. Tegenwoordig wordt ook steeds meer gebruik gemaakt van portfolio als mogelijke beoordelingsvorm voor de BPV. Aan de totstandkoming van de instrumenten en de transparantie naar de verschillende betrokkenen zijn ook kwaliteitseisen gesteld.

Voorafgaand aan de beoordeling van deelnemers in de BPV dienen de beoordelingsinstrumenten ontwikkeld en vastgesteld te worden. De beoordeling van de BPV wijkt in dit opzicht niet af van de toetsing op school: de examencommissie dient de kwaliteit van het beoordelingsinstrument te beoordelen en de definitieve versie vast te stellen (standaard 3.2.).

De onderwijsinstelling kan de keuze maken of zij zelf de beoordelingsinstrumenten voor de BPV ontwikkelt, eventueel samen met andere instellingen in brancheverband of dat zij de beoordelingsinstrumenten inkoop bij een toetsenbank. De onderwijsinstelling dient de kwaliteit van de ingekochte examenproducten te bewaken. Wanneer ingekocht wordt bij een door KCE gecertificeerde toetsenbank vormt dat een waarborg voor de kwaliteit van het beoordelingsinstrument.

Als we de projecten bezien die op de netwerkdag zijn gepresenteerd dan heeft ROC A12 bijvoorbeeld nadrukkelijk de keuze gemaakt om het in gemeenschappelijkheid te doen. Zo is er een toetsconstructiegroep geformeerd, waaraan ook mensen uit het BPV-veld deel

namen. De groep was verantwoordelijk voor het construeren van taken en toetsen. De verantwoordelijkheid voor de kwaliteit blijft bij ROC A12 liggen, die voor de bewaking hiervan speciale teams heeft opgericht.

Beoordelaars

Beoordelaars zijn examenfunctionarissen die de taak toebedeeld hebben gekregen om de deelnemer te beoordelen. Beoordelaars maken deel uit van de examenorganisatie van de instelling. Voor de beoordeling van de BPV kunnen de volgende personen optreden als beoordelaar:

- Praktijkopleider
- (BPV-)docent
- Externe beoordelaar die beoordeling van de BPV uitvoert

Onderwijsinstellingen en exameninstellingen nieuwe stijl dienen te waarborgen dat de beoordelaars over de benodigde competenties beschikken. Dat betekent dat ze een competentieprofiel van de beoordelaar moeten hebben, de competenties van de beoordelaar moeten vergelijken met dat profiel en de beoordelaars moeten ondersteunen bij hun ontwikkeling van de competenties.

Een groot deel van de instellingen beschikt over (een aanzet voor) een profiel voor beoordelaars. Het kan onderdeel uitmaken van het competentieprofiel van de BPV-docent of omschreven zijn in functie-eisen of criteria voor aanstelling van externe beoordelaars of examinatoren. Voor praktijkopleiders is een competentieprofiel vanuit het COLO beschikbaar en hanteren kenniscentra profielen. Lens (2003) heeft op basis van een literatuurstudie op het gebied van beoordelen en assessment ook een overzicht van competenties van een beoordelaar opgesteld.

Overzicht competenties beoordelaar	Omschrijving
Basisbagage	<ul style="list-style-type: none"> - Kennis van beoordelingsstandaarden. - Inzicht in ontwikkelingen in de arbeidsmarkt en de beroepspraktijk. - Methoden en instrumenten voor competentiebeoordeling kunnen toepassen. - Kunnen voldoen aan eisen van objectiviteit, validiteit en betrouwbaarheid. - Enzovoorts
Vorbereiding	<ul style="list-style-type: none"> - De beoordelingssetting en beoordelingsmaterialen organiseren. - Een rustige en veilige omgeving creëren. - Beroeps- en bezwaarprocedures overbrengen.

	<ul style="list-style-type: none"> - Informeren over het moment en de wijze van terugkoppelen van resultaten. - Enzovoorts
Uitvoering	<ul style="list-style-type: none"> - De beoordelingsinstrumenten en –criteria toepassen volgens de geldende kwaliteitseisen. - De geëigende beoordelingstechnieken toepassen. - Zorgdragen voor een neutraal, objectief en open beoordelingscontact. - Enzovoorts
Evaluatie	<ul style="list-style-type: none"> - Een open houding tonen in het overleg met collega-beoordelaars over de eigen interpretatie en waardering van de kandidaten. - De bevindingen schriftelijk terugkoppelen naar de betrokkenen. - Enzovoorts

Bron: CINOP, M. Lens (2003)

De ontwikkeling van de competenties van beoordelaars vergroot de betrouwbaarheid van beoordelingssituaties aanzienlijk. Het volgen van een training is hierbij van groot belang maar de ontwikkeling zal verder moeten gaan. De training kan een start zijn van bekwaamheidsontwikkeling van de beoordelaar. Om de verdere bekwaamheidsontwikkeling van de beoordelaar gestalte te geven, zijn intervisie of coaching twee voor de hand liggende methoden. Ook voor beoordelaars waarvan is aangetoond dat ze over de beschikbare competenties beschikken is het belangrijk dat de bekwaamheidsontwikkeling door gaat. Het kwaliteitsprogramma van SGVB is een voorbeeld van aandacht voor de kwaliteit van de praktijkbegeleider/beoordelaar. De verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van de praktijkbegeleiders ligt bij het bedrijf. SGVB biedt echter wel mogelijkheden voor leerbedrijven om hiermee aan de slag te gaan. Zo is er bijvoorbeeld een register van erkende praktijkopleiders en bieden ze hulp bij het opstellen van begeleidings- en opleidingsplannen voor praktijkopleiders.

Organisatie

Bij “organisatie” gaat het om het beantwoorden van de vraag: wie doet wat in de BPV-beoordeling? De taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de verschillende betrokkenen bij de beoordeling dienen helder te zijn.

Volgens de KCE- standaard dient de onderwijsinstelling een examenorganisatie in te richten met een of meer (sub) examencommissie(s) met vastgelegde taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden voor de organisatie van het examen. Een onderwijsinstelling kan (een deel van) het examen inkopen bij derden. De onderwijsinstelling bepaalt als klant de eisen waaraan het product dient te voldoen en blijft verantwoordelijk voor de kwaliteit van het examen. Minimaal dient het ingekochte product aan de KCE-standaarden te voldoen.

Het eerder genoemde project van ROC A12 heeft al geresulteerd in een BPV-examendossier waarin naast een beschrijving van de beoordelingssystematiek een mogelijk organisatiemodel voor begeleiding en beoordeling is uitgewerkt.

Kwaliteitsborging

Instellingen dienen de kwaliteit van de BPV-beoordeling te borgen. Van alle KCE-standaarden dient de kwaliteit aangetoond te worden. Een zelfbeoordeling en een audit van KCE in het kader van de externe borg maken onderdeel uit van het systeem van kwaliteitszorg zoals KCE dit voorschrijft. De kwaliteitsborging op het gebied van de BPV-beoordeling vormt een onderdeel van het systeem van kwaliteitszorg van de betreffende instelling.

Op dit onderdeel richt het project van ROC Utrecht en ROC Leeuwenborgh zich. Om te komen tot verbetering van de kwaliteit van de beoordeling, de leerbedrijven en de kwaliteitsborging werken zij aan een format voor een KCE-goedgekeurd beoordelingsinstrument, een basissysteem van kwaliteitsborging voor de BPV-beoordeling en een audit-instrument waarmee ROC's zelf de beoordeling in de BPV kritisch kunnen volgen. De vraag is hoe de ROC's dat op een stimulerende wijze kunnen realiseren. Er blijft dus de komende tijd veel werk aan de winkel.

6 Leestips

Om meer te lezen over de beoordeling in de Beroepspraktijkvorming en de ontwikkelingen hieromtrent in het veld, zijn de volgende publicaties interessant:

Beoordelen van de beroepspraktijkvorming: een voldoende! / M. Raanhuis, I. Smeenk, A. Kamphuis...[et al]

's-Hertogenbosch: Centrum voor Innovatie van Opleidingen (CINOP), 1999. - 138 p. : bijln., lit.opg., tabn. ; 21 cm. In opdracht van de Bve Raad

Deze brochure biedt handreikingen om invulling te geven aan de beoordeling van de beroepspraktijkvorming [BPV]. De brochure is geschreven voor het middenmanagement, BPV-coördinatoren en -docenten van onderwijsinstellingen. In deze brochure zijn antwoorden te vinden op vragen als: De externe legitimering is per deelkwalificatie terwijl in de BPV-periode vaak meerdere deelkwalificaties aan bod komen; hoe kan dat het beste vorm worden gegeven?; Wat is de relatie tussen de eindterm, taxonomiecode en de best passende toetsvorm? ; Hoe moeten de BPV-beoordelingsinstrumenten eruit zien? ; Wat is een kwalificatief goede beoordeling voor de BPV en wanneer is er sprake van een voldoende BPV?; Hoe kunnen leerbedrijven worden ondersteund om te waarborgen dat zij de beoordelingsinstrumenten gebruiken zoals de onderwijsinstelling wil?; Zijn er concrete voorbeelden van BPV-beoordelingsinstrumenten die kwalitatief goed zijn?

Koersen op vernieuwing: Advies over macrodoelmatigheid, innovatiebeleid en beroepspraktijkvorming in het (middelbaar) beroepsonderwijs / Sociaal-Economische Raad (SER)

Den Haag : Sociaal-Economische Raad (SER), 2002. -pdf, 1.7 mB, 93 p.. - ISBN 90_6587_837_8

In het advies Koersen op vernieuwing adviseert de raad de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCenW) over drie onderwerpen: – Macrodoelmatigheid. Hoe kan vorm worden gegeven aan de toetsing van de landelijke afstemming tussen de vraag naar en het aanbod van het middelbaar beroepsonderwijs? Dit onderwerp staat centraal in hoofdstuk 2. – Innovatie. Op welke wijze kan de kennisuitwisseling tussen het onderwijs en het bedrijfsleven worden vergroot, zodat het innovatief vermogen van zowel het bedrijfsleven als het onderwijs toeneemt? Hierover gaat hoofdstuk 3. – Beroepspraktijkvorming. Welke knelpunten doen zich voor in de interactie tussen onderwijsinstellingen en leerbedrijven in de beroepspraktijkvorming en welke oplossingen zijn daarvoor denkbaar. Dit onderwerp staat centraal in hoofdstuk 4.

Passen en meten: naar deugdelijk assessment in organisatie en onderwijs / Ans

Grotendorst, Harm Tillema (gastred.)

Alphen aan den Rijn: Kluwer, 2002. -103 p., lit. opg.. - ISSN 1566-757X

In: HRD Thema. -Jrg. 3 (2002) nr. 4; themanummer

Bevat de volgende bijdragen: Deugdelijk assessment: passen en meten (Hans Dekker, Ans Grotendorst en Harm Tillema); Wat is een assessment center? De assessment-centermethode, toepassingen en technologieën (William C. Byham); Een toetssteen voor assessments (Harm Tillema); Examens : sleutel, geen slot : op weg naar nieuwe examenvormen in het (beroeps)onderwijs (Ans Grotendorst en Saskia Schenning) ; Competent blauw op straat : Proeven van bekwaamheid in het vernieuwde politieonderwijs (Bart Bolhuis en Richard van Royen); Kanttekeningen bij een hype : hogescholen hebben weinig oog voor de consequenties van intake-assessments (Anja Geldermans); Advisering rondom succes : verantwoordelijkheden, valkuilen en mogelijkheden met betrekking tot de toepassing van assessments (Anthon van der Horst); Het designproces van assessment centers : schipperen tussen praktijk en kwaliteit (Filip Lievens en Nanja Kolk); Beoordelen en competentiegerichte leeromgevingen (Marianne Elshout-Mohr, Ron Oostdam en Marianne Overmaat); 360°-feedback als hulpmiddel voor het evalueren van opleiding en ontwikkeling binnen bedrijven (Froukje Jellema). De bijdragen worden geëvalueerd in : Terugkijken of vooruitblikken? (Ans Grotendorst, Harm Tillema en Hans Dekker).

Leren in de beroepspraktijk in 2006: Vier toekomstbeelden voor leren op de werkplek, ten behoeve van strategie- en beleidsvorming van Colo en de landelijke organen

beroepsonderwijs. / Nieuwenhuis ...[et al.]

Zoetermeer: Colo, 2001. -Word, 25 p.,

Eind mei 2001 werd het rapport 'Leren in de beroepspraktijk in 2006; Vier toekomstbeelden voor leren op de werkplek' gepresenteerd tijdens de Colo-werkconferentie 'Leren op de werkplek'. In het rapport, dat het begin vormt van een nieuw ontwikkelingstraject op het terrein van de beroepspraktijkvorming, worden vier scenario's voor ontwikkeling van het leren op de werkplek in de toekomst geschets.

Van kerntaak naar proeve van bekwaamheid / Peter van Dijk, Els van den Ingh, Jan van der Kolk, Annelies Kuiper, Paula Willemse

Amersfoort: Ecabo, 2003. -39 p.

Coproductie van ECABO en CINOP

Beschrijft de resultaten van een project dat ECABO in 2001 samen met CINOP is gestart om een instrument te ontwikkelen voor het beoordelen van competenties. Bekeken is

welke stappen mogelijk en wenselijk zijn om te komen tot een kwalificatieprofiel dat gebaseerd is op competenties, naar een adequate beoordeling van verworven competenties. Ingegaan wordt op de inhoudelijke basis voor de beoordeling en ook op de problemen en dilemma's bij de vertaalslag van kerntaken en kernopgaven naar een geschikt beoordelingsinstrument. Aan de hand van een voorbeeld (een Medewerker Informatiedienstverlening (MIDV'er) wordt eea inzichtelijk gemaakt. Het instrument 'proeve van bekwaamheid' wordt vervolgens van alle kanten belicht.

Werken aan de kwaliteit van de BPV-beoordeling / Alie Kamphuis, Esther Vis (CINOP)
's-Hertogenbosch: CINOP (Centrum voor Innovatie van Opleidingen), 2003. -106 p.. - ISBN 90_5003_397_0

Door de meer competentiegerichte opleiding neemt het belang van de beroepspraktijkvorming (BPV) in de beroepsopleiding toe. De beoordeling daarvan wordt daardoor ook belangrijker. Bovendien is de beoordeling onderdeel van het examen, dat door het Kwaliteitscentrum Examinering (KCE) op kwaliteit wordt gecontroleerd. In deze publicatie Werken aan de kwaliteit van de BPV-beoordeling nummer 3 uit de praktijkreeks, zijn handreikingen opgenomen om de kwaliteit van de BPV-beoordeling te verbeteren. De conceptstandaarden van het KCE vormen daarbij de rode draad. Op vier centrale vragen geven de auteurs een antwoord: Welke methoden en instrumenten zijn bruikbaar voor de beoordeling van de BPV? Over welke competenties dienen de beoordelaars te beschikken? Wie voert welke taken uit in de beoordeling? Hoe wordt de kwaliteit van de beoordeling gewaarborgd?

Leren in de beroepspraktijk [tijdschriftartikel] / Sanneke Bolhuis
Houten: Bohn Stafleu Van Loghum, 2003. - ISSN 0920_8100
In: Onderwijs en Gezondheidszorg. - Jrg. 27 (2003) nr. 4, p. 3-8

Gaat in op de vraag hoe werkend leren verloopt en wat nodig is om dat leren zo optimaal mogelijk te laten verlopen. Aan de orde komen (beroeps)competenties, werkend leren, stageplaatsen als leeromgeving, het begeleiden van werkend leren en de voorbereiding op blijvend leren.

Competenties en werkplekieren in het gezondheidszorgonderwijs: interview met Jeroen Onstenk (CINOP) [tijdschriftartikel] / Wilma Voorhorst en Henk Ritzen

Houten: Bohn Stafleu Van Loghum, 2003. - ISSN 0920_8100

In: Onderwijs en Gezondheidszorg. - Jrg. 27 (2003) nr. 4, p. 9-12

Sinds de invoering van de Web wordt er steeds meer aandacht geschonken aan het centraal stellen van het leren van de deelnemer. Echter, er bestaat een spanning tussen de eindtermen (die soms zeer gedetailleerd zijn) die de deelnemers moeten bereiken, de persoonlijke doelen die de deelnemer zichzelf stelt en de manier waarop de deelnemer die doelen wil bereiken. Hoe kan het beroepsonderwijs voor studenten die zich voorbereiden op een beroep in de zorg aantrekkelijker worden gemaakt? Twee redacteurs spraken hierover met Jeroen Onstenk, werkzaam als onderzoeker en senior adviseur bij CINOP te 's-Hertogenbosch.

Opmaat voor KCE-systematiek : is sectoronafhankelijke kwaliteitsborging mbo-examinering mogelijk? [tijdschriftartikel] / Ton van der Born

Helmond: S[i]LO, 2003. - ISSN 0925-837X

In: Vakblad groen onderwijs .- Jrg. 45 (2003) nr. 12 ; p. 24-26

Vier exameninstellingen ontwikkelden gezamenlijk een methodiek voor kwaliteitsmeting. Een opmaat voor CE die vanaf augustus haar systematiek toepast. De vraag voor de exameninstellingen en straks ook voor KCE is of sectorale verschillen een rol spelen. Kun je een en hetzelfde instrument gebruiken voor zowel examinering in de zorg, als de economisch-administratieve of de groene sector?

Werkplekieren in de beroepsonderwijskolom: Naar een integratie van binnen- en buitenschools leren. Studie. / Jeroen Onstenk, Franck Blokhuis (CINOP)

Den Haag: Onderwijsraad, 2003. -pdf, 279 kB, 81 p.. - ISBN 90_77293_08_6

Deze studie is verricht door het CINOP (Centrum voor Innovatie van Opleidingen, J. Onstenk m.m.v. F. Blokhuis), ter voorbereiding op het advies Onderweg in het beroepsonderwijs. De studie richt zich op leren op de werkplek en benadrukt het belang van praktijkieren voor het beroepsonderwijs (vmbo, mbo en hbo). De studie besteedt aandacht aan de condities waaronder werkplekieren bijdraagt aan de verwerving van competenties, de typen leeropbrengsten, de betekenis van praktijkieren in de overgang van vmbo-mbo en mbo-hbo (de beroepsonderwijskolom), de kwaliteitsbewaking en de rol van de overheid. Een belangrijke conclusie in het rapport is dat de praktijkcomponent nog weinig als een doorlopend traject in de beroepsonderwijskolom voorkomt. Het is daarom nodig dat de betrokkenen – leerlingen, onderwijsinstellingen en bedrijven – hun

communicatie op dit punt versterken en verrijken. Het leertraject van de lerende moet daarbij centraal staan. De overheid kan door het aanpassen en verruimen van regelgeving en stimulerende maatregelen zoals experimenten, de ontwikkeling naar veelvormige vormgeving van leertrajecten met wisselende combinaties van binnen- en buitenschools leren bevorderen. De studie eindigt met vier aanbevelingen: - de kwaliteit van de buitenschoolse leerplek moet worden verbeterd; - meer aandacht voor praktijkleren mag niet ten koste gaan van het binnenschoolse leren; - de onderlinge communicatie tussen scholen, leerlingen en bedrijven moet worden verbeterd; - de rol van het praktijkleren in de beroepsonderwijskolom dient te worden versterkt.

7 Nieuws/Agenda

Netwerk Examinering

De volgende bijeenkomst van het Netwerk Examinering zal plaatsvinden op donderdag 6 november bij CINOP te 's-Hertogenbosch. Deze bijeenkomst zal in het teken staan van een nieuwe kijk op (competentiegericht) beoordelen.

Komende conferenties:

- 19 september: 'Centrale examens en doorlopende leerlijnen': CEVO – ROC/AOC – conferentie, Ede. Centrale vraag die dag: In hoeverre kan het systeem van centrale examens in het vmbo bijdragen aan doorlopende leerlijnen van vmbo naar mbo?
- 1 en 2 oktober: Versterking van de beroepskolom; Grenzeloos aansluiten. SBO, Nijmegen. Voor meer informatie zie ook: www.sbo.nl/beroepskolom.htm
- 1 oktober: Aan de slag: Onder de titel "Aan de Slag" ondertekenen Bve Raad, COLO en Paepon op 1 oktober a.s. een convenant Discussie & Verdieping om hun samenwerking te ondersteunen. Zij geven hun visie op competentiegericht opleiden en gaan met deelnemers van de conferentie in gesprek. Plaats de Doelen in Rotterdam
 - Tijd van 9.30 tot 14.30 uur
 - Informatie: Ivo Solinger (079-3294051) of Joop Engelder (030-2219820)
- 8 oktober Praktijkmiddag beoordelen van competenties in de Bve. Dorinth Cocagne Eindhoven
- 21 november: Congres van de Nederlandse Vereniging voor Examens. Zij presenteren hier een nieuw vaktijdschrift: "Examens". De doelgroep voor dit tijdschrift wordt gevormd door opleiders (inclusief docenten en het onderwijs), het opleidingsmanagement, leden van examencommissies en iedereen die direct en indirect bij examens betrokken zijn.
- 10-11 december: Positionering van de beroepspraktijkvorming binnen competentiegericht onderwijs (zie www.sbo.nl/bpv.htm)

Interessante links:

www.cinop.nl

www.kennisnet.nl

www.examenbank.nl

www.kce.nl

www.cinop.nl/platformportfolio (alles over portfolio)

www.owinsp.nl (het jaarlijks examenverslag)

www.citogroep.nl (magazine Toetsvisie)